

Holon, 4(1):89-96, 2014., Zagreb**Stručni rad (7)****UDK****Primljeno: 7. 4. 2014.****551.583:314.7.045****Prihvaćeno: 10. 6. 2014.****Neven Tandarić***

PRISILNE MIGRACIJE USLIJED KLIMATSKIH PROMJENA

Sažetak

Posljedice klimatskih promjena postaju sve izraženije uzrokujući različite okolišne, ali i društvene promjene. Jedna od glavnih i globalno najuočljivijih promjena je intenzifikacija prisilnih migracija izazvanih klimatskim promjenama. Takvi prisilni migranti, zbog međunarodne legislative koja nema ugrađene kriterije za reguliranje statusa izbjeglica nastalih uslijed okolišnih razloga, uključujući i klimatske promjene, ne mogu ostvariti navedeni status i predstavljaju problem čitave međunarodne zajednice dovodeći do značajnih socijalnih, ekonomskih, političkih i kulturnih promjena u globalnom okviru.

Ključne riječi: *klimatske promjene, klimatske izbjeglice, prisilne migracije*

1. Uvod

U suvremeno doba klimatske promjene postaju jedan od ključnih faktora svjetskih migracija. Brojne zemlje, posebice one slabije razvijene, zbog posljedica klimatskih promjena doživjet će prisilno iseljavanje dijela ili čitavog stanovništva. Ti će iseljenici biti tzv. klimatske izbjeglice i postat će globalni problem, a njegovo rješavanje globalna odgovornost (Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). Izraelski geograf Nurit Kliot (2004) tvrdi da su masovne migracije uzrokovane klimatskim promjenama već postale važna tema međunarodne zajednice, a oxfordski profesor Norman Myers (2005) tvrdi da bi do 2050. godine na svijetu moglo biti 200 milijuna klimatskih izbjeglica.

* Zadarska 6, HR-10 000 Zagreb, neven.tandacic@gmail.com

2. Klimatske promjene kao uzrok prisilne migracije

Osnovni su potencijalni uzroci klimatski uvjetovanih migracija prema Međuvladinom odboru za klimatske promjene (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007b):

- porast učestalosti i intenziteta vremenskih nepogoda poput tropskih ciklona, obilnih padalina i poplava;
- porast učestalosti suša i nestašica vode, te
- porast morske razine.

Osim šteta na imovini koje mogu uzrokovati učestalije i intenzivnije vremenske nepogode, one se kroz smanjenje plodnosti tla i dostupnosti pitke vode odražavaju i na poljoprivrednu proizvodnju kao glavni izvor hrane u većini pogođenih zemalja (Drabo i Mbaye, 2011; Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). Osim toga, nestašica pitke vode mogla bi do 2050-ih pogoditi više od milijardu ljudi (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007a). Porast morske razine smanjit će površinu mnogih država s niskim obalnim zonama, a mnoge otočne zemlje potpuno će nestati s karte svijeta što znači neminovno preseljavanje njihovih stanovnika. Drugi težak problem je intruzija morske vode u kopnene vodonosnike što će smanjiti dostupnost pitke vode i mogućnosti poljoprivredne obrade zemlje (Biondić i dr., 2000; Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). S obzirom na to da je porast morske razine dugoročan proces on ostavlja veće mogućnosti za prilagodbu koja će ponajprije ovisiti o socioekonomskom stupnju razvoja stanovništva pogođenih područja (McLeman, 2008).

Zbog geografskih uvjeta, slabih financijskih mogućnosti i gospodarske ovisnosti o poljoprivredi koja je izrazito osjetljiva na klimatske promjene, najviše će trpjeti slabije razvijene zemlje i najsiromašniji građani (Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). Države s velikim obalnim nizinama i niske otočne države (s nadmorskom visinom manjom od 10 metara) najosjetljivije su na porast morske razine, a mnoge od njih su upravo slabije razvijene zemlje sa stalno rastućom populacijom i demografskim pritiskom u priobalnim zonama. Naime, iako ti dijelovi kopna obuhvaćaju samo 2,2 % svjetskog kopna, na njima trenutno živi 10,5 % svjetske populacije, većina u Aziji, a gotovo polovica u najslabije razvijenim zemljama

(Kolmannskog, 2008; McLeman, 2008). Do kraja ovog stoljeća more će preplaviti desetke tisuća otoka nižih od jednog metra (poput Maldiva, Tuvalua i Kiribatija) na kojima živi ukupno 146 milijuna ljudi koji će ostati bez vlastite države i biti prisiljeni migrirati (Piguet, 2008). Slabije razvijene zemlje naći će se tako pod istodobnim pritiskom: rapidnog demografskog rasta, potencijalne ugroženosti proizvodnje hrane, materijalnih gubitaka izazvanih sve češćim vremenskim nepogodama, ionako slabih financijskih mogućnosti, te smanjenja teritorija, prvenstveno onih dijelova koji su najgušće naseljeni (Drabo i Mbaye, 2011), što će potaknuti brojne iseljenike na migracije u potrazi za opstankom.

3. Karakterizacija klimatski uvjetovanih migracija

Migracije potaknute posljedicama klimatskih promjena mogu se diferencirati na unutarnje i vanjske ili prekogranične (Anwer, 2012). Unutarnje migracije obuhvaćaju preseljenja iz pogođenih u manje pogođene dijelove države, i najčešće su posljedica pomoći izbjeglicama od strane rodbine i prijatelja koji žive u manje pogođenim dijelovima države. Često su takve unutarnje migracije usmjerene prema gradovima (McLeman, 2008) koji su također pogođeni posljedicama klimatskih promjena što često samo produljuje agoniju i na kraju dovodi do prekograničnih migracija. Kad su svi dijelovi teritorija pogođeni posljedicama klimatskih promjena (npr. male otočne države), ili su uvjeti opstanka nepodnošljivi, izbjeglice migriraju izvan vlastite države.

Međunarodne klimatske izbjeglice najvećim će dijelom potjecati iz slabo razvijenih zemalja svijeta koje se zbog socioekonomskih uvjeta nisu mogle adekvatno prilagoditi klimatskim promjenama i ublažiti njihove posljedice (McLeman, 2008). Takve migracije iz primarno financijskih, a potom i kulturoloških, razloga većinom će biti usmjerene prema razvijenijim zemljama u kojima će izbjeglice očekivati uvjete za opstanak, a najviše će izbjeglica pritjecati u razvijenije zemlje pogođenih regija (McLeman, 2008): iz Oceanije i južne Azije prema Australiji i Novom Zelandu, iz Supsaharske Afrike prema Mediteranu i Europi, te s Kariba i Srednje Amerike prema Angloamerici. Te zemlje morat će se pripremiti prihvatiti i osigurati

smještaj i životne uvjete za desetke tisuća klimatskih izbjeglica, međutim veliko pitanje ostaje jesu li razvijene zemlje spremne prihvatiti i udomiti te izbjeglice.

4. Pravna nepriznatost klimatskih izbjeglica

Veliki problem predstavlja još uvijek nepostojanje međunarodnog priznanja izbjeglica koje migriraju zbog klimatskih promjena. Prema pravnom okviru Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR)¹ i Međunarodne organizacije za migracije (IOM)² pojmovi klimatskih ili okolišnih izbjeglica nemaju pravni temelj. Naime, izbjeglice su prema Ženevskoj konvenciji o statusu izbjeglica iz 1951. godine definirane kao osobe (1) izvan svoje nacionalne zemlje ili mjesta stanovanja koje (2) su izvrgnute progonu zbog rasnih, religijskih, političkih ili etničkih razloga, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkom stavu, i koje (3) ne mogu očekivati zaštitu od vlastite države zbog maltretiranja i strahova ili se ne mogu u nju vratiti zbog straha od progona (Docherty i Giannini, 2009; Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). Klimatske izbjeglice ne zadovoljavaju te kriterije da bi se mogle smatrati izbjeglicama iz dva osnovna razloga: prvo, jer klimatske izbjeglice većinom migriraju unutar državnih granica zbog čega ne zadovoljavaju prvi kriterij (prekogranični bijeg), i drugo, čak i one koje migriraju preko državnih granica, ne zadovoljavaju drugi kriterij (progon) (McLeman, 2008).

Migranti koji su prisiljeni napustiti mjesto stanovanja zbog različitih okolišnih razloga, koji uključuju i klimatske promjene, u međunarodnom pravu su definirani kao raseljene osobe unutar države (engl. *internally displaced persons*) jer po definiciji ostaju unutar vlastite države. Stoga se očekuje da ih zaštiti njihova vlastita država (Shamsuddoha i Chowdhury, 2009). Dakle, u međunarodnom pravu ne postoji kategorija osoba koje su prisiljene zbog različitih okolišnih (pa stoga i klimatskih) razloga napustiti državu u kojoj stanuju. Prema tome, stanovnike malih otočnih država koje će more do kraja stoljeća preplaviti, iako su prisiljeni migrirati iz vlastite države iz razloga preživljavanja, Ujedinjeni narodi ne smatraju

¹ *The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*

² *International Organization for Migration*

izbjeglicama i stoga ne mogu pružiti životne uvjete koje ostvaruju imigranti koji zadovoljavaju kriterije za izbjeglice.

Docherty i Giannini (2009) predlažu definiciju klimatskih izbjeglica kao osoba prisiljenih migrirati izvan granica vlastite države zbog klimatskih promjena i njihovih posljedica. Shamsuddoha i Chowdhury (2009) pak traže da se uvede pravna kategorija klimatskih (i okolišnih) izbjeglica te da se one moraju tretirati kao trajni imigranti u državi koja ih prihvati. Do danas to pitanje, međutim, nije riješeno.

5. Međunarodna nastojanja ublažavanja uzroka klimatski induciranih migracija

Međunarodna zajednica ima dvije mogućnosti: otvoriti imigracijske kanale kroz pravno prepoznavanje okolišnih, pa tako i klimatskih, izbjeglica, ili pomoći ranjivijim državama u ublažavanju posljedica klimatskih promjena i njihovom prilagođavanju (Piguet, 2008). Klimatske izbjeglice često ne predstavljaju poželjne imigrante zbog svojih kulturoloških, obrazovnih i ekonomskih karakteristika, stoga je prihvatnim državama u cilju pomoći ranjivim državama u ublažavanju i prilagođavanju klimatskim promjenama jer će to u budućnosti doprinijeti smanjenju potrebe za prisilnom emigracijom. Izuzev sprječavanja izbjegličkih kriza, razlog je također i stabilnost tržišta budući da slabije razvijene zemlje izvoze sirovine i poljoprivredne proizvode važne razvijenim zemljama (McLeman, 2008). Prema Sternu (2007) financijski troškovi razvijenih zemalja za prevenciju klimatske katastrofe u slabije razvijenim zemljama, koja bi sigurno uzrokovala prisilne migracijske tokove prema razvijenim zemljama, prihvatljivi su i umjereni u odnosu na rizik nedjelovanja.

Prema Kolmannskog (2008) prilagodba najizloženijih i najranjivijih država na klimatske promjene i njihove posljedice mora biti međunarodni zadatak, a kao glavni razlog navodi veću odgovornost razvijenih zemalja za takve promjene. Anwer (2012) izlaže primjer kako Bangladeš, iako izrazito malo pridonosi emisiji ugljika, plaća vrlo visoku cijenu za posljedice globalne emisije ugljika. Naime, uslijed povećanja učestalosti tajfuna, poplava, intruzije morske vode u vodonosnik te erozije riječnih terasa milijuni ljudi izloženi su materijalnim i

financijskim gubicima. Āurková i dr. (2012) pak za primjer daje Tuvalu koji se smatra jednom od najslabije razvijenih zemalja svijeta s minimalnim udjelom u globalnoj emisiji ugljika, a prema pojedinim hidroklimatskim modelima stanovnici Tuvalua će, najprije zbog nedostatka pitke vode, a potom i poplavlivanja morem, do 2050. godine ostati bez vlastite zemlje i biti prisiljeni emigrirati.

6. Zaključak

Emigranti za čije su napuštanje vlastitog doma krive posljedice klimatskih promjena prema postojećim međunarodnim regulacijama ne zadovoljavaju kriterije za status izbjeglica zbog čega ne mogu ostvariti imigracijska prava unatoč činjenici da se njihova migracija realno može kategorizirati kao prisilna. Budući da će broj klimatskih izbjeglica u skoroj budućnosti rasti, Ujedinjeni narodi morat će uložiti napore u rješavanje pitanja njihovih migracija koje će imati utjecaja na socijalne, ekonomske, političke i kulturne promjene u čitavom svijetu, a prvenstveno u pogođenim regijama gdje će razvijenije zemlje biti temeljna meta prisilnih imigracijskih tokova uzrokovanih posljedicama klimatskih promjena.

Literatura:

Anwer, Saudia (2012). *Climate Refugees in Bangladesh: Understanding the Migration Process at the Local Level*, Stuttgart: Brot für die Welt

Biondić, Božidar; Biondić, Ranko; Kapelj, Sanja (2000). Problem utjecaja mora na krške vodonosnike u Hrvatskoj, u: Vlahović, Igor; Biondić, Ranko (ur.). *Zbornik radova 2. hrvatskog geološkog kongresa*, Zagreb: Institut za geološka istraživanja, str. 531-538

Docherty, Bonnie; Giannini, Tyler (2009). Confronting a Rising Tide: A Proposal for a Convention on Climate Change Refugees, *Harvard Environmental Law Review*, 33(2):349-403

Drabo, Alassane; Mbaye, Linguère (2011). *Climate Change, Natural Disasters and Migration: An Empirical Analysis in Developing Countries*, Bonn: The Institute for the Study of Labor

Āurková, Petra; Gromilova, Anna; Kiss, Barbara; Plaku, Megi (2012). *Climate Refugees in the 21st Century*, Prague: Regional Academy on the United Nations

Prisilne migracije uslijed klimatskih...

Intergovernmental Panel on Climate Change (2007a). Summary for Policymakers, u: Parry, L. Martin; Canziani, F. Osvaldo; Palutikof, P. Jean; van der Linden, J. Paul; Hanson, E. Clair (eds.). *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 7-22

Intergovernmental Panel on Climate Change (2007b). Summary for Policymakers, u: Solomon, Susan; Qin, Dahe; Manning, Martin; Chen, Zhenlin; Marquis, Melinda; Averyt, B. Kristen; Tignor, Melinda; Miller, L. Henry (eds.). *Climate Change 2007: The Physical Science*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1-18

Kliot, Nurit (2004). Environmentally Induced Population Movements: Their Complex Sources and Consequences – A Critical Review, u: Unruh, D. Jon; Krol, S. Maarten; Kliot, Nurit (eds.). *Environmental Change and Its Implications for Population Migration*, Dordrecht: Kluwer, pp. 69-99

Kolmannskog, O. Vikram (2008). *Future Floods of Refugees: A Comment on Climate Change, Conflict and Forced Migration*, Oslo: Norwegian Refugee Council

McLeman, Robert (2008). Climate Change Migration, Refugee Protection, and Adaptive Capacity-Building, *McGill International Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 4 (1):1-18

Myers, Norman (2005). Environmental Refugees, an Emergent Security Issue, u: *Proceedings of 13th Economic Forum, Prague, Czech Republic, May 2005*, Prag, pp. 23-27

Piguet, Ettiene (2008). *Climate Change and Forced Migration*, Geneva: UNHCR

Shamsuddoha, Md; Chowdhury, K. Rezaul (2009). *Climate Change Induced Forced Migrants: In Need of Dignified Recognition Under a New Protocol*, Dhaka: Campaign of Equity and Justice Working Group Bangladesh

Stern, Nicholas (2007). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*, Cambridge: Cambridge University Press

Neven Tandarić*

FORCED MIGRATIONS CAUSED BY CLIMATE CHANGE

Abstract

The consequences of climate change are becoming more and more pronounced, causing various environmental and social changes. One of the major and globally most noticeable changes is the intensification of forced migration caused by climate change. Such forced migrants, due to international legislation that has no built-in criteria to regulate the status of refugees due to environmental reasons and also climate change, cannot achieve this status and are becoming a problem of the entire international community, leading to significant social, economic, political and cultural changes at a global scale.

Keywords: *climate change, climate refugees, forced migration*

* Zadorska 6, HR-10 000 Zagreb, neven.tandacic@gmail.com